

**Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки та освіти**

**ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск 7

Маріуполь – 2019

ББК 74.04к2
УДК 371.014.5(477)(06)

Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. праць / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. 156 с.

Члени редколегії:

Задорожна-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Восвутко Н.Ю., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Мойсеєнко Р. М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Нетреба М. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Тимофєєва І.Б. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Рецензенти:

Голюк О.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського.

Зайцева О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Глухівський національний університет імені Олександра Довженка.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету іноземних мов
Маріупольського державного університету
(протокол № 4 від 20 листопада 2019 року)

© Колектив авторів, 2019
© Кафедра педагогіки та освіти МДУ, 2019

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

УДК 37.062.2 (045)

Воєвутко Н.Ю.,
Окінцич Я.В.

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** У статті розкривається поняття соціалізації учнів, її проблематика та методи соціалізації, пов'язані з участю учнів в громадській діяльності.*

***Ключові слова:** виховна робота, громадська діяльність, демократична школа, самоврядування, соціалізація школярів.*

Постановка проблеми. ХХІ століття ставить масштабні завдання перед школою. Саме школа має і повинна виховувати людину, спроможну творити своє власне життя, здатну до самовизначення. Життя від молодого покоління вимагає конкурентоспроможності, професійної і соціальної мобільності, високої освіти, самовдосконалення.

Успіхи розвитку суспільства залежать від того, як школа вирішить проблему підготовки підростаючого покоління до самостійного життя. Тому сьогодні треба велику увагу приділяти вихованню особистості. Зміни, які прийшли в школу на місце старої системи, впливають не тільки на навчальний процес, а і на виховний.

Головними завданнями школи стають: формування в дітей і молоді системи цінностей, національної свідомості, чіткої патріотичної позиції; розвиток творчої всебічно розвинутої особистості; розвитку особистісного потенціалу; залучення кожної дитини до активної громадської діяльності; піклування про здоров'я дитини.

Сьогодні реформи в освіті вимагають суттєвих змін змісту та методів навчально-виховної роботи загальноосвітнього закладу. Це пов'язано з необхідністю включення дітей у складний процес соціалізації [1, с.10].

Одним із важливих завдань є формування в школярів соціального досвіду, готовності до нових демократичних стосунків у суспільстві. В школі учні не тільки засвоюють знання, вони пізнають нові соціальні ролі, отримують цінний досвід роботи в колективі, засвоюють норми та цінності, що будуть впливати на все подальше життя.

Проблеми соціалізації, з якими стикаються учні, полягають, насамперед в протиріччі. Необхідність участі в соціальній ролі зв'язана з неправильним уявленням про неї; потреба в самореалізації – з необізнаністю сфер, де можна проявити себе. Дитина часто не може вирішити ці протиріччя, тому що не вміє приймати самостійні рішення, у неї відсутній досвід стосунків з оточуючими

людьми.

Тому роль вчителя полягає в створенні сприятливих умов для соціального розвитку дитини. Щоб здобувач освіти зміг вибрати свій життєвий шлях та реалізувати його, йому потрібна педагогічна підтримка [6, с.7-8]. Тому вчитель через уміле керування допомагає знайти вирішення проблем колективу. Вчитель в сучасній школі – це лідер, майстер своєї справи, творчий спеціаліст. Він скеровує енергію та інтелект учнів у потрібному напрямку, розвиває творчий потенціал.

Вчитель виступає фасилітатором в колективі учнів. Та процес включення учня в систему колективних відносин суто індивідуальний. Тому потрібно знаходити баланс між керуванням педагога та прагненням учня до самостійності. А оскільки колектив динамічно змінюється, педагог повинен застосовувати гнучку тактику – розвивати демократію, самоврядування [5, с.102].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки в статті розкриваються поняття самоврядування, як фактору соціалізації учнів, перш за все слід розкрити зміст наукових досліджень із соціалізації. Найбільший внесок у формування теоретичних основ різноманітних соціалізаційних теорій зробили М.Бугле, Г. Гітінгс, Е. Дюркгейм, Г. Лебон, Т. Парсонс та ін. На розроблених ними загальнотеоретичних підходах наприкінці ХХ ст. сформувались три напрями досліджень проблем соціалізації особистості: соціально-філософський, соціально-психологічний, соціально-педагогічний.

З вчених-соціологів також треба виділити Є.Бікметова, В.Бочарова, І.Кона, Г.Ландберга, А.Маслоу, Р.Мертон, А.Мудрика, Б.Паригіна, К.Роджерса, М.Шакурова та ін. А з російських та українських вчених – Ю.Возна, С.Дибу, Л.Завацьку, Н.Заверико, І.Зверєву, О.Карпенко, О.Кузьменко, Н.Лавриченко, Г.Лактіонову, О.Матвієнко, С.Моїсєєву, Л.Назаренко, Л.Пуховську, С.Савченко, С.Харченко, Н.Чернуху та ін., які досліджували проблеми соціалізації учнів.

С. Савченко однією з соціально-педагогічних умов соціалізації вважає її педагогічне забезпечення, оптимальною формою якого є педагогічна підтримка, яка ґрунтується на сучасних педагогічних технологіях.

А. Аніщенко окрім підвищення професійної компетентності соціальних педагогів через проєктивну діяльність виділяє таку педагогічну умову соціалізації молоді як соціальні ініціативи у територіальній громаді: волонтерська діяльність, участь у діяльності органів самоорганізації населення (асоціація шкільного самоврядування).

Розглядаючи методичну літературу, згадаємо методичні рекомендації «Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі» за авторством Заїки Л.М., Гуренок Г.М. та Сергєєвої С.В. Рекомендації були розроблені методичним кабінетом при управлінні освіти м. Херсона. В збірці представлені методичні матеріали стосовно організації діяльності навчального закладу при реалізації навчально-методичної проблеми.

В «Соціалізації дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі», складеній Жоровою І.Я. та Слободенюк Л.І., містяться теоретико-

методологічні засади процесу соціалізації дітей та учнівської молоді. Методичні розробки рекомендовані Вченою Радою КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (2013 р.).

Окрім цього широкий спектр статей на зазначену тему представлений в періодичному виданні науково-методичного журналу «Виховна робота в школі», та «Сучасна українська школа». Значна частина уваги в цих виданнях приділяється проблемам виховної роботи в школі, та дитячим організаціям. Автори та дослідники публікують статті на основі власного досвіду з організації дитячого самоврядування.

Мета статті – розкрити поняття «соціалізація» та «самоврядування»; з'ясувати роль навчального закладу та педагога в процесі соціалізації учня.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація є процесом засвоєння індивідом знань, досвіду, культури попередніх поколінь. Як істота соціальна, поза соціумом, поза людськими відносинами, дитина не може стати людиною. І вона стане такою тією мірою, в якій освоїть багатства цих відносин. Людина – немов акумулятор: скільки в дитинстві вона вбере в себе тепла, добра, світла від оточуючих, стільки ж майбутньому віддасть їх людям.

Основою процесу соціалізації є самовизначення в системі людських цінностей і відносин, соціальних функцій і ролей. Безперечно, найголовніший вибір людина робить у таких галузях: вибір життєвої позиції: «Хто я? Як жити? Які цінності приймати?»; та вибір професії: «Що робити? Який я? Де і в чому я можу досягнути успіху?»; а також вибір супутника життя: «З ким жити? Як знайти другу половину себе?».

У процесі соціалізації є стихійний вплив (це вулиця, однолітки, сім'я, неформальні групи тощо), та організований вплив (школа, позашкільні заклади, радіо, телебачення).

Завданням школи в сфері соціалізації є прищеплення навичок і умінь, що допоможуть дитині визначитися з напрямками свого життя, та побудувати власну модель успішності, якій дитина буде слідувати і надалі. Бо лише та людина, що постійно і послідовно робить кроки у невідоме, ставить нові завдання і цілі, бере на себе відповідальність – лише та людина розвивається, актуалізується, реалізує себе. Стає особистістю.

У вихованні дітей головне зробити так, що діти не помічали процесу виховання. Педагоги мають поділитися реальною шкільною владою з учнями надати їм права. Бо без прав немає обов'язків, тобто немає відповідальності [6, с.34].

Така відповідальність є результатом праці окремого індивіду. Для аналізу ступені включення індивіда в різні групи, а також положень, які він займає в кожній з них, використовується поняття соціального статусу та соціальної ролі. Соціальний статус зазвичай виражається, як положення індивіда чи групи в соціальній системі, що має специфічні для даної системи ознаки. Кожен соціальний статус має певний престиж.

Всі соціальні статуси можна розділити на два основних типа: ті, які приписує індивіду суспільство чи група, незалежно від його здібностей чи зусиль, і ті, які особистість отримує власними зусиллями.

Соціальна роль – це поведінка, очікувана від того, хто має певний соціальний статус. Соціальні ролі – це сукупність вимог, пропонованих індивіду суспільством, а також дій, які повинна виконати людина, що займає даний статус у соціальній системі. У людини може бути безліч ролей. Статус дітей зазвичай підпорядкований дорослим, і від дітей очікується шанобливість по відношенню до останніх [4].

Беручи участь в роботі органів учнівського самоврядування дитина отримує можливість перейти в іншу рольову модель, отримати новий статус в середині своєї соціальної групи, дістати досвід в новій сфері діяльності.

Організація та участь учнів в суспільно корисній діяльності сприяють формуванню: життєздатності і життєстійкості особистості учнів; організаторських і комунікативних навичок; моральних почуттів; загальнолюдських, громадянських цінностей; активної громадянської позиції; адекватної самооцінки; упевненості в собі, у своїх силах; відповідальності за свої вчинки.

З цього виходить, що громадянська діяльність активізує соціалізацію та набуття учнями життєвого досвіду. Беручи участь в суспільно-корисних справах, учні активно включаються в діяльність, яка стає для них значущою і результативною. Тут головне виділити важливість зворотнього зв'язку: учні мають отримувати позитивні відгуки, бачити результат своїх праць.

Так, необхідність дитини в самореалізації виливається в участь в громадській діяльності. Ця діяльність здійснюється через гуртки, секції, асоціації, об'єднання за інтересами, творчі клуби, та органи учнівського самоврядування.

Самоврядування – розв'язання питань життєдіяльності організації чи первісного колективу їх членами в межах повноважень, делегованих керівниками.

Самоврядування є добровільним об'єднанням. В навчально-виховному закладі воно забезпечує комплексний виховний вплив на учнів шляхом їх залучення до усвідомленої і систематичної участі в розв'язанні важливих питань життя класу, школи, соціуму.

Ефективне самоврядування припускає участь більшої частини членів колективу. Головним завданням учнівського самоврядування є формування і розвиток соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з усвідомленою громадянською позицією [6, с.35].

Органи учнівського самоврядування в школі є однією з форм дитячого саморозвитку, і як будь який розвиток, воно вимагає певних умов. А саме: 1) наявність особистісно і соціально значущої діяльності, в якій діти могли б задовольнити свої психосоціальні потреби, необхідні для формування психічно і соціально здорової особистості: потреби в спілкуванні, належності, самоутвердженні, самовияві, самовизначенні і т.д.; 2) присутність і підтримка дорослих; 3) соціально цінні відчуття і переживання, які дуже значимі для дітей.

Соціальний розвиток учня – педагогічна мета сучасної школи, яка розвивається через становлення гендерних ролей; сприяння професійній

орієнтації та соціальній адаптації випускника; забезпечення громадянської свідомості учня; осмислення власного «я» та орієнтація на життєвий успіх; забезпечення практичної підготовки вихованців до дорослого життя.

Мета виховної роботи навчального закладу – створення такого середовища, яке допоможе учневі в соціальній орієнтації та самореалізації в суспільстві. Дані завдання реалізуються через модель соціалізації учня.

Школа є соціальним інститутом, що призначений для інтеграції дітей в соціум. Модель соціалізації будується всередині неї на основі поставлених завдань та обраних методів.

Головне завдання соціалізації – залучити дитину до різнобічної діяльності та спілкування, дати можливість навчитися «бути дорослим», не залишаючи стін навчального закладу.

Соціалізація є двобічним процесом, який включає в себе засвоєння дитиною соціального досвіду та активне його відтворення, що відбувається через діяльність і спілкування. Ознаками соціальної зрілості дитини є наявність сформованих світоглядних позицій, цілісне уявлення про себе та своє місце в суспільстві. Особистість, підготовлена до життя, знає себе, адекватно оцінює свої життєві та професійні шанси на успіх, вміє ставити мету та знаходити засоби її досягнення. Така особистість володіє культурою стосунків в колективі. Має розвинене відчуття нового, вміння критично відноситися до труднощів та невдач.

На сучасному етапі розвитку освітнього простору. процес соціалізації потребує залучення учнів до участі в управлінні шкільними справами через організацію учнівського самоврядування. Система самоврядування може набувати будь-яких форм у тому чи іншому навчальному закладі, але вона повинна функціонувати так, щоб кожний учень розвивався та ставав соціально успішною особистістю. Якщо у школі діє така система, то учні мають більше можливостей для самовираження, розвитку і виявлення організаторських, виконавчих, комунікативних умінь.

Досить плідним є досвід шкіл, в яких соціальні проекти реалізуються, опираючись на учнівське самоврядування. Обґрунтовуючи вибір творчого проекту, учні не тільки використовують свої знання і життєвий досвід, а й вчаться чітко, красиво і правильно висловлювати свої думки.

Для актуалізації комунікативних можливостей учнів необхідно виділити педагогічні умови, за яких найбільш успішно відбуватиметься процес спілкування, а саме: організація діяльності колективу на основі поєднання управління, самоуправління та саморегуляції; проблемність запропонованого змісту, що вимагає від учнів самостійних рішень під час обміну думками; забезпечення суб'єктивної значущості змісту для колективу, особистості, враховуючи вік, інтереси учнів, особливості спілкування на певному віковому періоді їх розвитку; використання творчих можливостей учнів в організації діяльності. Реалізація визначених умов допоможе зробити міжособистісне спілкування школярів змістовним, соціально цінним [2].

Отже, спільна мета педагогічного та учнівського колективів – формування ініціативної, соціально активної, спроможної приймати нестандартні рішення

особистості. Здатність успішно взаємодіяти з іншими дає змогу виявляти активність, зумовлює соціальне становлення учнів сільської школи. Усвідомлення школярами своєї причетності до розв'язання важливих громадянських справ є ознакою їхньої активної позиції у дорослому житті.

Фундаментальним завданням виховання є соціалізація, соціальна адаптація підростаючого покоління, тобто поступове залучення молодшої людини в систему суспільних і творчих відносин. Виховання ефективне тоді, коли наставник і учень разом створюють матеріальні й культурні цінності, набувають вмінь та навичок у процесі формування стосунків.

Одним з методів соціалізації є проектна діяльність, яка також може входити до діяльності органів учнівського самоврядування. Органи учнівського самоврядування на сьогодні функціонують майже у кожному шкільному навчальному закладі країни.

Сутність проектної технології вчені вбачають у стимулюванні учнів до вирішення певних проблем, що передбачає володіння необхідними знаннями (здобуття їх за необхідності), та на основі проектної діяльності розв'язання однієї або низки проблем, а також демонстрації практичного застосування здобутих знань і набутих умінь, а мету навчального проектування – у створенні педагогом таких умов освітнього простору, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня [3].

Отже, головний результат проектної діяльності – накопичення дітьми і підлітками поведінкових, комунікативних, організаційних та інших навичок. Проектна методика дуже доречна в гуманітарних дисциплінах, конструюванні та моделюванні, освітньої області «Технологія», діяльності громадських об'єднань і організацій дітей і підлітків.

Вміння використовувати проектний метод – це показник високої кваліфікації і прогресивної діяльності вихователя, спрямованості на творчий розвиток учнів, та учнівського самоврядування, підготовку їх до дорослого життя в суспільстві.

Висновки. Сучасне життя ставить перед людиною нові завдання. Головною метою школи в таких умовах є виховання здорової, гармонійно розвиненої людини, готової до дорослого життя, то ж школа має брати до уваги нові соціальні замовлення. Учнівське самоврядування охоплює усі сфери, в яких розгортається зміст процесу соціалізації особистості (діяльність, спілкування і самосвідомість) та створює необхідні умови процесу соціалізації учнівської молоді. Соціалізація особистості є невід'ємною складовою формування і становлення особистості. Постійне перебування у соціальному середовищі вимагає від людини дотримання певних соціальних норм і правил поведінки. Учнівське самоврядування – один із засобів соціалізації. В учнівському колективі, у групі однолітків учні готуються до майбутнього соціального життя. Тому самоврядування – модель соціуму, в межах якої учні отримують можливість засвоїти ті комунікації, які характерні для майбутнього життя.

Література

1. Кобінчук О.М. Виховна система школи. *Науково-методичний журнал. Основа*. Січень 2008. Вип. №1(38). С.12-15.
2. Лопухівська А.В. Соціалізація учнів в умовах навчально-виховного середовища. URL: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_l_silsk_shkolu/22/visnuk_20.pdf (дата звернення: 07.06.2019).
3. Мірошник С. І. Теоретичні основи навчальної проектної діяльності учнів. Народна освіта. Електронне фахове видання. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2383 (дата звернення: 07.06.2019).
4. Платонов Ю.П. Социальные статусы и социальные роли. Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4943> (дата звернення 16.06.2019).
5. Ревская Н.Е. Педагогика: учебное пособие. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2005. 144 с. С.118-119
6. Хворост Г.Б. Питання взаємодії освітнього навчального закладу і соціуму. *Науково-методичний журнал. Основа*. Січень 2008. Вип. №1(38). С.35-39.
7. Ягоднікова В.В. Виховання лідерів. *Науково-методичний журнал. Основа*. Жовтень 2009. Вип. №10(59). С.28-31.

УДК 373.3/5.091.113

Восвутко Н.Ю.,
Осіпцова Т.А.

РОЛЬ КЕРІВНИКА ШКОЛИ В УПРАВЛІННІ ФОРМУВАННЯМ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧИТЕЛІВ

***Анотація.** У статті висвітлена роль керівника школи в управлінні формуванням культури професійного спілкування учителів. Велика роль керівника культурно-освітнього середовища залежить від рівня сформованості культури професійного спілкування керівника та вчителів закладу загальної середньої освіти. Культура професійного спілкування закладу загальної середньої освіти – це феномен, який створюється учасниками навчально-виховного процесу під час їхньої діяльності.*

Створення успішного культурно-освітнього середовища починається із фантастичної мрії керівника та його команди про ефективну модель інноваційного розвитку школи, ефективну модель управління культурою професійного спілкування, систему впливів та умов формування особистості кожного учасника навчально-виховного процесу, рівні можливості для самопізнання, саморозвитку, самореалізації.

***Ключові слова:** заклад загальної середньої освіти, керівник, комунікаційні навички, навчально-виховний процес, освітнє середовище, управлінська діяльність.*

Постановка проблеми. Сучасні перетворення в усіх сферах діяльності українського суспільства зумовлюють певні зміни і в системі освіти України. За нинішніх умов заклад загальної середньої освіти потребує учителя, який не тільки володіє професійними якостями, а й творчим мисленням, самостійністю,